

**АТРАКТИВНІСТЬ І РЕПЕЛЕНТНІСТЬ ЕЛЕМЕНТІВ СИСТЕМИ
ОЗЕЛЕНЕННЯ**

Анотація: розглянуті поняття атрактивних та репелентних властивостей місцевості. Визначено основні їх критерії та представлено приклади (на основі парків м. Києва).

Ключові слова: атрактивність, репелентність, система озеленення.

Будь-яка територія, з точки зору відпочинку, рекреації, може викликати позитивні або негативні емоції. Подібні властивості називаються атрактивними і репелентними.

Атрактивність (англ. «*attractive*» - привабливий) – властивість об'єкту приваблювати, привертати до себе увагу, а також відчувати комфорт та позитивне естетичне сприйняття.

Протилежним поняттям атрактивності місцевості є репелентність.

Репелентність (англ. «*repellent*» - відштовхуючий) – властивість об'єкту відштовхувати, відвертати від себе увагу, відчувати дискомфорт та негативне естетичне сприйняття.

Атрактивність місцевості – одна із властивостей території, яку необхідно вивчати і враховувати при проектуванні рекреаційних об'єктів. Спеціалісти в області рекреації завжди прагнули охарактеризувати таку сторону елементів озеленення, як їх привабливість.

Наприклад, науковці в області ландшафтної екології Волков О.Д. та Громцев А.М. виділили ряд ознак, за якими можна було б її оцінити. Вони вважають, що провідними ознаками, які визначають рекреаційну якість елементів озеленення, являються контрастність форм рельєфу, мозаїчність і типологічний спектр зелених насаджень, наявність водних об'єктів, транспортна доступність [3]. Узагальнивши, вони виділили три основних критерії атрактивних властивостей місцевості: функціональні, топологічні, естетичні.

Під час дослідження розглянуто більш детально ці критерії та доповнено. Тому, теоретично можна виділити наступні критерії, що визначають атрактивні і репелентні властивості місцевості. Ці критерії розподілено за спільними і відмінними рисами (рис. 1).

Рис. 1. Критерії атрактивних і репелентних властивостей

До основних критеріїв атрактивності елементів системи озеленення слід віднести: унікальність, комфортність, виразність.

Унікальність – ступінь індивідуальності, неповторності місцевості. До унікальності можна віднести будь-який зареєстрований пам’ятник природи, при цьому, чим вищий статус такого пам’ятника, ти вищий показник його унікальності. Загалом, унікальні об’єкти внаслідок незначного поширення являються екзотичними для більшості населення.

Комфортність – комплексне поняття, яке включає в себе стан затишку, безпеки, зручності та задоволення, забезпечене сукупністю позитивних психологічних та фізіологічних відчуттів людини в процесі її трудової діяльності. Комфортність елементів озеленення полягає у регулюванні газового складу повітря і ступеня його забрудненості; також – у зниженні впливу шумового фактору; та – у фітонцидній дії зелених насаджень, яка полягає у здатності їх виділяти речовини, що знищують шкідливі для людини бактерії або гальмують їх розвиток, чим і спричинює підвищення чистоти повітря.

Виразність – критерій, що передбачає наявність таких компонентів, які найбільше звертають на себе увагу спостерігача (форми рельєфу, характер розподілу рослинності, гідрологічні об’єкти, антропогенні об’єкти). Число і поєднаність компонентів ландшафту та характер їх розподілу визначають тип пейзажу. При цьому особливе значення мають рельєф і рослинність, які можуть підкреслювати або послаблювати виразність окремих компонентів пейзажу. Зокрема, візуальне сприйняття виразності рельєфу і великих водних поверхонь залежить від типу рослинності. Наприклад, рослинність на узбережжі річки чи озера може повністю їх

затулити, а лісова рослинність, що вкриває вершину гори, тільки підкреслює її виразність.

До основних критеріїв репелентності елементів системи озеленення слід віднести: захаращеність, дискомфорт, порушеність.

Захаращеність – одна із очевидних репелентних характеристик місцевості, яка полягає у порушенні її композиційної цінності. Візуальною ознакою захаращеності являється перевантаження пейзажів елементами, такими як, громадська забудова або ж елементи озеленення, які «задавлені» промисловими підприємствами, магістралями, аеропортами тощо. Головним чином до цього критерію слід віднести засміченість елементу озеленення побутовими чи продуктовими відходами, сміттям як, наприклад, після пікніку. Також низький рівень благоустрою елементу озеленення, зокрема, відсутності освітлення, майданчиків різноманітного призначення, пішохідних шляхів з відповідним покриттям, малих архітектурних форм тощо.

Дискомфорт – критерій, що передбачає умови життя, перебування, які не забезпечують зручності і спокою та не є сприятливими для нормальної життєдіяльності людини. Він породжує неприємний, негативний емоційний стан, інколи тривогу й занепокоєння. Дискомфорт елементів озеленення спричинює шум завантажених магістралей, залізничний чи авіаційний шум; забрудненість атмосферного складу повітря та загазованість; негативне естетичне сприйняття.

Порушеність. До цього критерію відноситься насиченість небезпечними і шкідливими для людини тваринами і рослинами; в місцях зі значними перепадами рельєфу – ймовірність зсувів, селей, кам'яних осипань тощо. Також геохімічні аномалії (природний радіоактивний фон, хімічні забруднення).

Спільними критеріями між атрактивними і репелентними властивостями елементів системи озеленення є: функціональність, топологічність, естетичність, сезонність.

Функціональність. Цей критерій повинен давати відповідь на запитання: Перебуваючи тут, я можу «робити» – відпочивати, грати, купатись, гуляти, займатись спортом тощо. Він тісно пов'язаний із функціональним зонуванням елементів озеленення. Наприклад, при функціональному зонуванні території парку культури і відпочинку виділяють наступні зони: центральна, тихого відпочинку, розваг і атракціонів, спортивна, господарська, захисна та зона обслуговування. Таке зонування проводиться на основі ретельного вивчення території, враховуючи вплив природно-кліматичних факторів, розмір території та наявність природних компонентів – рослинності, водойм, рельєфу. Ці зони розташовують та

компонують таким чином, щоб відвідувач міг з легкістю потрапити з однієї частини території в іншу.

Топологічність. До цього критерію слід віднести такі характеристики місцевості як:

- наявність водних об'єктів, їх якість і кількість. Водні об'єкти не тільки збагачують пейзаж, насичують кольорову гаму, але й створюють додаткові рекреаційні можливості та, в цілому, підвищують привабливість елементів озеленення.
- наявність символічних об'єктів – природних і культурних пам'яток, які зазвичай іменують, хоча інколи офіційно вони можуть і не мати такого статусу. Такі об'єкти сприяють підвищенню естетичних якостей території.
- присутність стійких квіткових комбінацій та характер їх дії на відпочиваючих. Оскільки асортимент рослинності та кольорова палітра композицій збагачує атрактивні якості елементів озеленення та здійснює позитивний вплив на естетичне сприйняття.

Сезонність. Даний критерій визначається природно-кліматичними умовами, що залежать від пори року та інших факторів. Дійсно, сезонні коливання головним чином залежать від пори року, оскільки, навесні та влітку спостерігається висока активність відвідування елементів озеленення, аніж взимку, коли вона є незначною або взагалі рівна нулю. Іншими словами, сезонність – це коливання приваблюючої здатності. Сезонність може призводити до зникнення приваблюючої здатності елементу озеленення на деякий час.

Естетичність. Є найголовнішим критерієм атрактивності будь-якої місцевості та одним із перспективних напрямків дослідження. Поняття «естетика місця» відображає здатність його взаємодіяти певними своїми якостями на нервову систему людини та психоемоційну сферу.

Хрустальов Ю.П. визначив поняття «*Естетика ландшафту* – це краса місцевості, її привабливість для людини. Один із природних ресурсів, необхідний для збереження здоров'я та нормального відпочинку людей»[1]. Визначальним являється фактор, що викликає позитивні емоції. Естетичні якості з великим трудом можуть бути сформульовані і виражені у формі категорій, що мають відповідне значення для проектування. Саме естетичний підхід планування елементів озеленення викликає у майбутньому пристальний інтерес. У сприйнятті краси природи приймають участь всі наші почуття, при цьому споглядання місцевості, ландшафту дає нам лише частину того, що ми чуттєво сприймаємо в ньому. Між всіма видами чуттєвого сприйняття (візуальне, аудитивне, тактильне, смакове, нюхове) існує безпосередній внутрішній зв'язок, без якого індивід в цілому просто немислимий. Але у сприйнятті ландшафтів сама важлива роль належить зору.

При естетичному сприйнятті, виходячи із зорових властивостей ока людини, найкраще усвідомлюються форми, кольори і контрастність, що створюють численні комбінації різноманітності природних об'єктів. Тут важливе оптимальне поєднання елементів пейзажу. Оптимальна різноманітність у природі – поняття дуже об'ємне і гармонійне. Це поняття гармонійності в людини формується самим природним середовищем, у якому живе і розвивається людина. Справді, психіка, уявлення про красу і критерії естетичності протягом тисячоліть склалися у людини під впливом довкілля [4].

Цінними ознаками місцевості, які можуть здійснювати вплив на почуття, настрої, емоційні враження (радість, захоплення, роздратування, неприємність), на фізичний і психоемоційний стан людини, на думку деяких дослідників, являються колір, яскравість, форма, просторова структура об'єктів в межах поля зору. Атрактивність рекреаційної території також залежить від естетичної цінності, оскільки, території, що володіють більшою естетичною цінністю, мають більш привабливаючу здатність. Естетична цінність ландшафту залежить від різноманітності елементів краєвиду. Різноманітність краєвиду визначає потенційне багатство зорових образів. У різноманітності краєвиду можуть бути відображені не тільки властивості території, що оцінюється (внутрішня різноманітність), але й властивості сусідніх територій, які візуально сприймаються (зовнішня різноманітність). Прикладом атрактивності являється сквер імені Гейдара Алієва, що розташований по вул. Глибочицька у Шевченківському районі м. Києва (рис.2). Незважаючи на невелику площу, всього 0,5 га, даний сквер вражає своєю красою і неповторністю, та привертає до себе увагу завдяки різноманітності рослинних композицій та елементів ландшафтного дизайну. Обмежений житловою і громадською забудовою, а також зеленими насадженнями загального користування. Прилягає до скверу вул. Глибочицька, яка має незначну інтенсивність, та незважаючи на проходження по ній трамвайної колії, сквер розташований на понижених відмітках рельєфу, за рахунок чого рівень шуму не викликає дискомфорту.

Рис. 2. Місце розташування скверу

За попередньо розглянутими критеріями атрактивності сквер є унікальним, комфортним та виразним.

Родзинкою парку є архітектурна споруда – кріпосна стіна, як в Баку, із розміщеною на ній єдиною у світі копією-фрескою унікального килима «Шейх Сафі», виконаною із муранського скла і кераміки, що являє собою величезний каскадний фонтан-водоспад. У даному сквері вражає різноманіття деревно-чагарникових порід, зокрема, наявність магнолій, сакури, айви, барбарису, кизильнику,

тису, акації, туй, ялівця, сливи, азалій та камелій.

Також створення із цих же рослин клумб-терас по периметру фонтану та унікальної ландшафтної композиції – клумби-карти Азербайджану, яка символізує дружбу між державами. При вході у сквер височіє пам'ятник Гейдара Алієва, колишнього президента Азербайджану, на честь якого і присвоєно назву скверу. Загалом, сквер спричинює позитивне

естетичне сприйняття і емоційне враження, гармонійність та комфорт.

Прикладом репелентності обрано парк, що розташований на перетині вулиць Вінницька, Народного Ополчення та Повітрофлотського проспекту у Солом'янському районі м. Києва, так званий Вінницький парк (рис.3). Це

маловідоме місце, яке не користується шаленою популярністю у більшості киян. Розташований неподалік (650 м) від міжнародного аеропорту «Київ» (Жуляни), таким чином, підлягає авіаційному шуму. Оточений магістралями загальноміського і районного значення, що мають значну інтенсивність та рівень шуму близько 85 дБА та житловою вулицею.

Рис. 3. Місце розташування парку

З усіх сторін парк межує із громадською забудовою, промислово-комунальною і виробничо-громадською територіями, військовою частиною з освітніми закладами.

Незважаючи на доволі достатню площу для відпочинку, близько 5 га, даний парк не має, на жаль, яскравої особливості, яка збирала би людей зі всього міста. Тому, за критеріями репелентності парк є захарашеним та дискомфортним.

Архітектурні пам'ятники, скульптури, меморіали, фонтани чи елементи яскравих розваг тут відсутні. Елементи благоустрою знаходяться у занедбаному стані або взагалі відсутні, також наявна засміченість

відходами
різноманітного
призначення.

На території
парку присутня
лише значна
кількість берез,
кленів, тополь,
катальпи, чорного
горіха та кінського
каштану – одного із
багаточисленних
символів Києва.
Парк приємно
відвідати за рахунок
того, що він успішно

виконує функцію – місце відпочинку.

Література:

1. Хрусталеv Ю.П. Эколого-географический словарь / науч. ред. Г.Г. Матишов. Батайск, 2000. - 198 с.
2. Поморов С.Б. «Аттрактивность – фундаментальная характеристика ландшафтов при проектировании рекреационных объектов и систем». [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://elibr.altstu.ru/elibr/books/Files/pa1999_1/pages/29/pap_29.html
3. Волков А.Д., Громцев А.Н. / Рекреационная оценка и районирование лесных территорий на ландшафтной основе // Лесоведение, 1993.
4. Проблеми географії та менеджменту туризму / Явкін В.Г., Руденко В.П., Король О.Д. та ін. – Чернівці: Рута, 2006. - 260 с.

Аннотація: В статті приведені поняття аттрактивних і репелентних властивостей місцевості. Определены основные их критерии и представлены примеры (на основе парков г. Киева).

Ключевые слова: аттрактивность, репеллентность, система озеленения.

Annotation. The article presents attractiveness and repellents properties locality. Identified their main criteria and presented examples (based parks of Kyiv).

Keywords: attractiveness, repellency, system of greening.